

R. SZÉKELY JULIANNA

Az író verve jó?

Olvasom, hogy egy kölni luxusszálló éttermében, vasárnap este ismeretlen tettes alpári szidalmakkal illette, majd több ökölcsapással súlyosan megsebesítette Stefan Heymet, a kortárs német irodalom nagy öregjét. Az atrocitás feltehetőleg politikai indíttatású volt. Erre utalnak a támadó fiatalember „szaros disznó”, „bűnbanda”, „be kellene törni a fejeteket” felkiáltásai. Továbbá, hogy a hetvenkilenc éves író éppen előző nap vett részt Berlinben a német újraegyesítés visszásságai és ellentmondásai ellen fellépő, „Bizottság az igazságosságért” nevű, új keletnémet mozgalom zászlóbontó rendezvényén.

„Egy ország, ahol az emberek összeverik íróikat, veszélyt, félelmet és rossz érzést sugároz” — mondta másnap, az eset kapcsán, egy szocialista párti képviselő.

Megfogalmazása, ha egyetérthetünk is vele, némiképp megtévesztő. E kontextusban az író hagyományosan, mint valamely védtelen és teljességgel ártalmatlan emberfajta jelenik meg. Egy íróasztal mögött megbúvó, lehajtott fejű, passzív lény, aki legföljebb az írógépe kattogásával képes megzavarni a világ nyugalalmát. Ám ha valaki, hát épp Heym az, aki egész életével ellentmond e leegyszerűsítő képnek.

Heym az íróknak azon csoportjához tartozik, akik ismerik és használják is a szó erejét. Heymnek nemcsak a művei, de magatartása is folytonos kihívás volt a világ igazságtalanságaival szemben. A háború idején Amerikában antifasiszta lapot szerkesztett, majd az amerikai hadsereg katonájaként részt vett Franciaország és Németország felszabadításában. Később kommunista szimpátiája miatt leszerelték, ám tisztí kinevezését és kitüntetéseit maga küldte vissza az USA elnökének, tiltakozásul a koreai háború ellen. 1952-ben Heym az NDK-ba, szülőföldjére költözött. Az ottani rendszerrel éppúgy összeütközésbe került, mint az újraegyesítők mai igazságtalanságaival.

A szó erő és fegyver. Heym ezt éppúgy tudja, mint a huszadik század második felének átlagembere, akinek alkalmá volt látni, miképp válhat a felemelt, s a technika révén megsokszorozott szó anyagi erővé. Jó és rossz értelemben egyaránt.

Ugyanaz nap, amikor egy kölni étteremben német írókat vertek, egy londoni vendéglőben megverték David Irving angol történészt is. Az antifasiszta némettel egyidőben a náci barát angolt, aki viszont arra tette föl az életét, hogy bebizonyítsa: a holocaust nem létezett, Auschwitzot csak a háború után építették, turistalátványosságként. Irving „holt betűit” valakik éppoly súlyos fenyegetésként értékelték, mint Heym szavait és kiállását. E tény már-már hamis párhuzamot vonhat a két verésből, pedig hát, lényegüket tekintve, úgy aránylanak egymáshoz, mint a garázdaság és az önvédelem, mely utóbbi, ha nem is jogos, de feltétlenül érthető.

De főképp: e két verés fényében azt hihetnénk, hogy a világban közel egyenlő számban vernek antifasisztákat és náci barátokat. Más szavakkal: liberálisokat és rendpártiakat, a kemény kéz elvi ellenfeleit és támogatóit. Hogy az írói pálya (benne a történetírói is) alapvetően veszélyes mesterség, képviseljünk bármilyen elveket.

Am a gyakorlat, hosszabb távon, nem ezt mutatja. Nem mintha betéve tudnám a közelmúlt összes íróverését, a környékről viszont olyan példák ötlenek hirtelen eszembe, mint a tojásokkal megdobált Havel, mint a március tizenötödikén inzultált Konrád György, **Eörsi István**, mint az egyelőre csak szavakkal fejbevágot Göncz Árpád. Ugyanakkor, ha belegondolunk, egy Csurka István, egy Kunszabó Ferenc megveretése (képviseljenek bármily szélsőséges elveket) szinte valószínűtlennek tetszik. Vajon miért?

Két okra gondolok.

Egyrészt, hogy számszerűen kevesen vannak, így egy általános íróverés közepette is kicsi lenne a valószínűsége, hogy épp őket találják el. Az író, sőt minden írástudó, föltéve, hogy mestersége alaptörvényeit követi, hagyományosan inkább liberális. Tárgya a teljes valóság, így semmi sem lehet idegen tőle, ami emberi. Először is tényeket, képeket, és nem vádakot fogalmaz. Az író, ha politizál is, rendszerint amellet áll ki, hogy senkit se érjen fizikai vagy egyéb bántalmazás, megkülönböztetés, méltánytalanság. Ezt persze többnyire egészen áttételesen teszi, sőt készakarva távol tartja magát a politikától, hisz nem véletlenül a leírt s nem az elmondott szavak embere. Ráadásul az író is tudja a lelke mélyén, még ha nem is ismeri a latin mondást: Qui bene vixit bene latuit. Azaz: aki jól élt, az jól rejtőzködött. Csak hát az íróknak, aki mesterségénél fogva morális lény, néha nem sikerül rejtőzködni.

Nádas Péter mondta el legutóbb egy tévéinterjúban, hogy benne például semmi küldetésstudat nincs, semmi politizáló hajlam. Néha mégis úgy érzi: „eddig és ne tovább”. És akkor meg kell szólalnia, mondjuk Göncz Árpád (az államfő, nem az író) védelmében, és íme, máris ott áll védtelenül. Nyakába zúdulhat egy barbár támadás, hisz kendőzetlenül föllépett egy barbár támadás ellen.

Es itt jön a másik ok. Hogy tudniillik a liberális írók olvasóinak többsége maga is liberális. Akik nem érznek készletetést fejeket beverni, akkor sem, ha azok a fejek ellenszenves, sőt veszélyes eszméket hangoztatnak. Ugyanakkor egy Heym pusztá erkölcsi tartása felbőszíti azokat, akik szerint a világ nem épülhet a parttalan méltányosságra és igazságosságra. Akik szerint az általános rendtelenséget csak hathatós bántalmazásokkal lehet rendbe rakni. Egyre többen vannak ilyenek, Kelet-Európában éppúgy, mint Németországban vagy Angliában. Politikai műszóval ők a szélsőjobb emberei. Teljesen veszélytelenek a szélsőjobb íróira. Egy okvetetlenkedő öregembernek viszont, aki a német szocialista pártelnök szerint „egyforma bátorságot tanúsított a náci időkben, az NDK-ban és napjainkban”, készséggel beverik a fejét. Ezzel pedig megint mérhetetlen gyakorlati előnyre és erkölcsi hátrányra tettek szert. Legalábbis azokkal a brit zsidószervezetekkel szemben, amelyek az Irving elleni támadás után csak ennyit mondtak: „Nem ütésekkkel, hanem érvekkel kell harcolni ellene”.